

Kajkavsko narječje u dječjem vrtiću

Levanić, Valentina

Undergraduate thesis / Završni rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:766058>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2023-03-27**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

Valentina Levanić
KAJKAVSKO NARJEČJE U DJEČJEM VRTIĆU
Završni rad

Čakovec, rujan 2021.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

Valentina Levanić
KAJKAVSKO NARJEČJE U DJEČJEM VRTIĆU
Završni rad

Mentor rada:
Prof.dr.sc. Đuro Blažeka

Čakovec, rujan 2021.

SAŽETAK

U samom početku rada obrađuje se jezik kao način komuniciranja, tj. sporazumijevanja ljudi. Zatim se pobliže opisuje jezično izražavanje i jezične razine. Tu spada standardni jezik, govorni jezik i narječja ili dijalekti. Zatim upoznajemo kajkavsko narječje i njegovu povijest. Nakon toga prelazimo na jezične norme. Svaki jezik ima svoja pravila i norme prema kojima se proces primanja i odašiljanja obavijesti odvija. Jezik ostvarujemo govorom i pismom pa tako imamo norme govorenoga jezika i norme pisanoga jezika.

Nakon gore navedenoga, prelazimo na sam razvoj govora za kojeg dijete stvara predispozicije samim rođenjem. Svrha usvajanja prvoga jezika je ostvarivanje komunikacije odnosno uspješnoga procesa sporazumijevanja te socijalizacija u okruženju i široj društvenoj zajednici, a sam razvoj govora teče u nekoliko aspekata, a to su glasovni razvoj, rječnički razvoj, razvoj gramatike, komunikacijski razvoj i razvoj znanja o govoru. Dijete uči govor na temelju imitacije, putem slušanja i oponašanja pa je stoga potrebno djeci pružiti pravilan govorni model. Zatim se dotičemo višejezične komunikacije u ranojezičnome razdoblju. Jednostavno normativno dijete predškolske dobi polaskom u odgojno-obrazovnu ustanovu postaje normativno dvojezična ili višejezična osoba, s obzirom na to potrebno je poštivati djetetov govorni osjećaj i naviknutost na određeni jezični sustav, a sve u svrhu učenja hrvatskoga jezika. Nakon toga prelazimo na razradu teme kajkavsko narječje u dječjem vrtiću. Istraživanjem smo dobili uvid da većina djece zna i razumije kajkavsko narječje i da odgajateljice u vrtiću nastoje u rad uključiti kajkavsko narječje kao njegu tradicije i poticaj djeci. Odgajatelji imaju glavnu ulogu u poticanju razvoja djece, on svoj govor mora prilagoditi djeci, te nastojati u svoj rad uvrstiti aktivnosti dijalektalnog karaktera te na taj način njegovati dječji izričaj od rane dobi.

Ključne riječi: jezik, govor, djeca, kajkavsko narječje

SUMMARY

At the beginning of the thesis, language is looked at as a way of communication or in better terms the way that people understand each other. Then we take a closer look at linguistic expression and language difficulties. Here we can differentiate between standard language, spoken language, and dialects. We then get to know the Kajkavian dialect and its history. After that section, we move on to language norms. Each language has its own set of rules and norms by which the process of receiving and sending messages is handled. We use language in oral and written ways, thus they both have norms of each own.

After the above-mentioned, we move on to the development of speech. The child upon birth already has some predispositions regarding language. The purpose of adopting a language is to establish communication or to better define it, it is a process of successful understanding and socialization in a child's environment and the larger community. Speech development flows in several aspects which are: voice development, vocabulary development, grammar development communication development, and lastly development of knowledge in speech. The child learns speech based on imitations, by listening and mimicking. It is thus important to provide children with an adequate vocal model. We then cover multilingual communication in an early language period. A simple normative child in preschool age, in where the child attends an educational institution becomes a normative bilingual or multilingual individual. We must take into account the child's natural speaking feeling and its habituation to a certain language system, and all in the purpose of teaching the Croatian language. After that, we move on to the elaboration of the Kajkavian dialect in kindergarten. During our research, we concluded that most of the children involved in the study do understand the Kajkavian dialect and that the educators in the aforementioned kindergarten tend to incorporate the Kajkavian dialect and its history in their teaching to the children. Educators have a main role in encouraging the development of children, they must attune their speech to the needs of the children and try to incorporate activities of a dialectal nature to the children from an early age.

Keywords : language, speech, children, Kajkavian dialect

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. JEZIČNO IZRAŽAVANJE	2
2.1. JEZIČNO IZRAŽAVANJE	2
2.2. STANDARDNI JEZIK	3
2.3. RAZGOVORNI JEZIK.....	3
2.4. NARJEČJA ILI DIJALEKTI.....	4
2.5. KAJKAVSKO NARJEČJE.....	5
2.6. JEZIČNE NORME	6
3. RAZVOJ GOVORA	7
3.1. VIŠEJEZIČNA KOMUNIKACIJA U RANOJEZIČNOME RAZDOBLJU	11
4. KAJKAVSKO NARJEČJE U DJEČJEM VRTIĆU	13
4.1. PROBLEM ISTRAŽIVANJA	13
4.2. HIPOTEZA	13
4.3. CILJ	14
4.4. METODA ISTRAŽIVANJA, ISPITANICI, MATERIJAL	14
4.5. REZULTATI ISTRAŽIVANJA	18
5. ULOGA ODGOJITELJA	19
6. ZAKLJUČAK	20

1. UVOD

Početak rada odnosi se na jezik kao osnovni način komuniciranja. Nadalje, u radu će se obraditi i jezično izražavanje kao takvo, sam razvoj govora, jezične razine, kajkavsko narječje i sama razrada teme kajkavsko narječje u dječjem vrtiću.

Jezik je glavni način kojim dijete komunicira. Uključuje glasove i značenja riječi koje koristi, kako slaže te riječi u razumljive rečenice i kako bira što će reći, ovisno o svrsi komunikacije. Jezik je tako vitalan jer je to zapravo djetetova primarna spona s nama i drugim ljudima, njegov put u obitelj i kulturalni život, način samoizražavanja i sredstvo zadovoljavanja njegovih potreba. (Apel i Masterson, 2004.)

Sama kvaliteta djetetova života ovisi o njegovoj sposobnosti za komunikaciju, jezik prožima sve aspekte djetetova iskustva, što je značajan dio egzistencije, načina povezivanja s drugima, izražavanja samog sebe i vođenja briga o vlastitim potrebama. (ibidem.)

Jezik nas upućuje i u djetetovu osobnost jer nas njegove riječi upućuju u njegove misli i osjećaje. Jezikom usmjeravamo dijete i utječemo na njega te mu prenašamo životne vrijednosti. (ibidem.)

Govor je socijalni fenomen i njegov je razvoj moguć isključivo u uvjetima ljudskog okruženja. Obitelj je najbliže i najprirodnije okruženje djeteta, i zato ima najveću ulogu u procesu dječjeg razvoja, uključujući i razvoj govora. (Posokhova, 1999.)

Govor je viša psihička aktivnost čovjeka koja mu omogućuje da pomoću sustava znakova i simbola priopćava svoja znanja, osjećaje, potrebe i mišljenje drugim ljudima. (Starč, Čudina Obradović, Pleša, Profaca i Letica, 2004.)

U hrvatskom jeziku poznajemo tri jezične razine: standardni jezik, razgovorni jezik i narječja ili dijalekte. Vrlo se često susrećemo s predrasudama o jeziku gdje ljudi misle kako je samo standardni jezik pravilan i točan, a svi drugi jezici nisu. Upravo suprotno, svaki jezični sustav kojim se koristi određena skupina ljudi, a koji služi komunikaciji je pravilan ako ga znamo pravilno upotrijebiti u primjerenim komunikacijskim situacijama. (Pavličević-Franić, 2005.)

Kajkavski jezik jedan je od tri hrvatska narječja kojim se govori uglavnom na sjeveru i sjeverozapadu Hrvatske. Svjedoci smo najnovijih promjena njegove štokavizacije kao posljedice društvenih promjena, doseljavanje stanovništva iz 6 nekajkavskih govornih područja, utjecaja hrvatskoga standardnoga jezika obrazovanjem, medijima, kulturom. (Velički, Velički, Vignjević, 2009.)

Cilj ovog rada je istražiti zastupljenost kajkavskog narječja u dječjem vrtiću, dobiti uvid u znanje i razumijevanje kajkavskog govora djece predškolske dobi te i na taj način saznati da li se u odgojno-obrazovnim ustanovama primjenjuju aktivnosti na kajkavskom narječju.

2. JEZIČNO IZRAŽAVANJE

2.1. JEZIČNO IZRAŽAVANJE

U *Hrvatskoj enciklopediji* Leksikografskoga zavoda (2003.) za jezik se kaže da je „sustav glasovnih znakova specifičan za svaku jezičnu zajednicu i povijesno uvjetovan, a koji služi ponajprije za sporazumijevanje (komunikaciju), za razmjenu obavijesti, misli, osjećaja i sl., ali i samo za izražavanje“, a govor se definira kao „zvučno sredstvo ostvarenja jezika (za razliku od pisma koje je likovno), odnosno sustav verbalnih i neverbalnih znakova koji imaju značenje i koji se koriste u komunikaciji među ljudima“. (Pavličević-Franić, 2005.)

Sporazumijevanje znači primanje i prenošenje poruka i informacija, odnosno izmjenjivanje raznolikih sadržaja (misli, osjećaja i iskustava). Jezično sporazumijevanje najčešći je i najpotpuniji način sporazumijevanja među ljudima. Jezik se služi glasovima i slovima koji su povezani u veće smislene cjeline kao što su riječ, skup riječi, rečenica i iskaz, a možemo se služiti i nejezičnim načinima poput pokreta tijela i lica, dodirima, pjevanjem, plakanjem, smijehom. (ibidem.)

Jezik se iskazuje u različitim pojavnostima, a tijekom komunikacijskog procesa uspostavlja se različit repertoar jezičnih sredstava i pravila, jezičnih normi i sustava kojima se jedna osoba obraća drugoj. Hrvatski jezik čine i standard i supstandard i narječja i žargoni. (ibidem.)

2.2. STANDARDNI JEZIK

Standardni jezik službeno je priopćajno sredstvo sporazumijevanja svih pripadnika nekog naroda i pripada najvišoj priopćajnoj razini sporazumijevanja. Normalnim jezičnim razvojem, jezik kojim govori i piše pojedini narod raspada se na više narječja, podnarječja, mjesnih govora, već prema najrazličitijim uzrocima koji na taj razvoj djeluju. (Težak, S., 1980.)

Svaki narod stvara takav jezik koji će mu poslužiti kao pouzdano sredstvo komunikacije svih njegovih govornika. Riječ je o jedinstvenom i općenito prihvaćenom, normiranom i standardiziranom jeziku svih pripadnika jezične zajednice na cjelokupnome području (državi). Standardni jezik se rabi u svim službenim komunikacijski situacijama (škole, javni skupovi, mediji...). (Pavličević-Franić, 2005.)

Standardni jezik je odabran i prihvaćen kao najviša razina izražavanja nekog društva jer je riječ o polifunkcionalnom jeziku javne komunikacije. (ibidem.)

2.3 RAZGOVORNI JEZIK

Razgovorni jezik razlikuje se od standardnog jezika, iako su oba oblika sastavni dijelovi istoga materinskog jezika. To je jezik kojim se služimo za neposredno sporazumijevanje u svakodnevnim životnim prilikama: kod kuće, na ulici, u neobaveznoj i neslužbenoj komunikaciji s članovima obitelji, prijateljima, znancima. To je razina

hrvatskog jezika koju smo naučili nesvjesno, normalnim jezičnim razvojem, kao prvi usvojeni jezik sredine u kojoj smo odrastali. (Pavličević-Franić, 2005.)

Dok je standardni jezik jedinstven, razgovorni jezik je različit. U okviru razgovorne, svakodnevne komunikacije ostvaruju se jezične podrazine. Riječ je o supstandardnim idiomima¹ hrvatskoga jezika, odnosno *žargonima* (fr. jargon = iskvaren jezik) pojedinih socijalnih skupina. Nazivaju se još *argo* (fr. argot = svađati se) i *sleng* (engl. slang = grđiti koga, pogrdne riječi). Hrvatski izraz je šatrovački jezik, ali on nije uvijek istovjetan s terminom žargon, jer podrazumijeva „nižu“ govornu varijantu zatvorenih društvenih krugova (šatra, odnosno jezik ulice). (ibidem.)

2.4. NARJEČJA ILI DIJALEKTI

Narječja ili dijalekti (grč. dialektos, dia = kroz, između + legein = govoriti) podsustavi su standardnog jezika koji se govore na određenome području, u pojedinome kraju ili geografskom prostoru. Hrvatski jezik ima tri narječja, a to su *štokavsko*, *kajkavsko* i *čakavsko*. Dijalekti imaju svoja posebna jezična obilježja, različitih inodijalektnih² osnovica koje ih međusobno dijele jedne od drugih. Nazivaju se prema upitno-odnosnim zamjenicama (*što*, *kaj* i *ča*), karakterističnima za pojedini dijalekt. Svako narječje ima svoja podnarječja i mjesne govore, tipične za manje jezične zajednice pojedinoga kraja. (ibidem.)

Svi pojavni jezični oblici, i standardni jezik i narječja, imaju sebi svojstvena pravila i norme, prema kojima se prepoznaju, s tom razlikom da se mjesni govori ostvaruju na pojedinom području, a standardni jezik je jedinstven za cjelokupni jezični prostor nekoga naroda. Također to ne znači da je samo standardni jezik gramatičan, a dijalekti ili žargoni da su nepravilni ili negramatični. (ibidem.)

¹ Idiom (grč. *idios* = svoje, svojstveno) bilo koji prepoznatljivi pojavni jezični oblik, jezični entitet svojstven nekome području, razdoblju, struci, skupini...

² Inodijalektalan (*ino* = vanjsko, drugo + grč. *dialektos* = narječje), koji pripada pojedinim dijalektima

2.5. KAJKAVSKO NARJEČJE

Kajkavštinu, kao jedan od pet osnovnih idioma južnoslavenskoga dijasistema, prepoznajemo već u prvim zapisima iz 12. stoljeća. Jedno od prvih dijela koje pokazuje svjesna razmišljanja o kajkavskom dijalektnom fenomenu jest prvo, u potpunosti sačuvano, kajkavsko tiskano djelo *Dekretum* Ivana Pergošića iz 1957. godine. Djelo je sačuvano u dvije kajkavske verzije i svjedoči svjesnom uočavanju kajkavskih raznolikosti. (Lončarić, 1996.).

U 17. stoljeću se počinje izričitije raspravljati o kajkavštini. U tom stoljeću kajkavske riječi ulaze u rječnik njemačkoga leksikografa Megisera (Megiser 1603.), zatim tada nastaju prva kajkavska leksikografska djela koja uvelike pridonose stvaranju književnog jezika, jezičnog standarda i koja sadržavaju bogatu dijalektnu građu. (ibidem.)

Veoma je važno i spomenuti rječnik Jurja Habelića *Dikcionar* (1670.) u kojem su kajkavske riječi protumačene latinskim, te je ujedno prvi kajkavsko-latinski rječnik, a u isto vrijeme je nastalo najveće kajkavsko i leksikografsko djelo *Gazophilacium* pavlina Ivana Belostenca. (ibidem.)

U 18. stoljeću na kajkavskom području nastaju prve gramatike, a koje sadržavaju opis kajkavskoga književnog jezika. One su prvi opisi kajkavske jezične strukture i ujedno prikazi dijalektnoga sustava, gdje su autori, najčešće kajkavci, mogli polaziti od podataka u svojim zavičajnim govorima. Zanimljivost je da prvu kajkavsku gramatiku nije napisao kajkavac već Johannes Christophorus de Jordan, dvorski savjetnik Kraljevske Češke. (Lončarić, 1996.)

Prva kajkavska gramatika koju je napisao Hrvat kajkavac nastala je 1779. i bila je prerađena, a napisao ju je Ivan Vitković te je ostala u rukopisu, a prema njoj je Ignac Kristijanović napisao svoju gramatiku koja je tiskana 1837. godine. (ibidem.)

Uz čakavski i štokavski, kajkavski književni jezik konkurirao je da postane osnovicom hrvatskoga standardnoga jezika zbog svoje izgrađenosti. Međutim zbog relativno kasnog javljanja i procvata te ograničenog prostora upotrebe, uglavnom na

sjeveru i sjeverozapadu Hrvatske, književna kajkavština ipak nije postala temeljem hrvatskog standarda. (Puškar, 2015.)

2.6. JEZIČNE NORME

Svi pojavni oblici nekoga jezika moraju imati usustavljena pravila i norme prema kojima se proces odašiljanja i primanja obavijesti odvija i to da bi uspješno ostvarili svoju prvotnu komunikacijsku funkciju. Navedeno je osobito važno u standardnome jeziku, kojeg i nema bez jedinstvenoga sustava normi. Norme proistječu iz osnovice na kojoj je standardni jezik izgrađen, a za hrvatski jezik to su novoštokavski govori i štokavska književna tradicija. (Pavličević-Franić, 2005.)

Jezik se može ostvariti na dva načina, govorom i pismom, pa tako razlikujemo i dvije vrste zakonitosti (normi): *norme govorenoga jezika* i *norme pisanoga jezika*. I u usmenoj i u pisanoj komunikaciji ostvaruju se sljedeće norme: *leksička*, *gramatička* i *stilistička norma*. Govorno izražavanje zasebno pretpostavlja još poznavanje *ortoepske (pravogovorne) norme*, a u pisanome izražavanju poznavanje *ortografske (pravopisne) norme*. Standardni jezik ostvaruje se u funkcionalnome jedinstvu gramatičke, leksičke, stilističke, ortoepske i ortografske norme. (ibidem.)

Gramatička norma prikazuje fonološko, morfološko i sintaktičko ustrojstvo jezika, tako da za svako od tih područja jasno propisuje koje pojave i kada treba smatrati pravilnima, a koje nepravilnima. Zakonitosti se odnose na glasove, oblike riječi, tvorbu riječi i veze u rečenicama pojedinoga standardnoga jezika, neovisno je li riječ o govorenome ili pisanome obliku izražavanja. Gramatička norma razumijeva učenje normativne gramatike, teorijskih zakonitosti i pravila izgrađenih u skladu sa sustavom pojedinog jezika te ona obvezuje na određena pravila. Narušavanje tih pravila može dovesti

u pitanje samu funkciju jezika i prouzročiti nejasnoće i nesporazume u komunikaciji. (ibidem.)

Stilistička norma odnosi se na usvajanje funkcionalnih stilova standardnoga jezika. Svaki jezik je izvorište različitih izražajnih sredstava pa sudionici priopćajnog procesa na različite načine mogu izraziti istu misao ili osjećaj, različito opisati isti doživljaj, različito pripovijedati o istome događaju. Stilistička norma se brine o tome kako nešto izreći ili napisati što ljepše, jasnije, slikovitije, razumljivije. (Pavličević-Franić, 2005.)

Ortoepska ili pravogovorna norma razumijeva usvajanje fonemskoga sustava u usmenoj jezičnoj realizaciji. Odnosi se na poznavanje glasovnog ustrojstva nekoga jezika i pravilan izgovor. Osim pravilne artikulacije (izgovora), ortoepska norma odnosi se na pravilnu akcentuaciju (naglašavanje), te intonaciju odnosno tonsko oblikovanje koje je karakteristično za svaki jezik. (ibidem.)

Pravopisna ili ortografska norma propisuje usvajanje grafijskoga (slovnoga) sustava, te načine bilježenja jezičnih jedinica spojenih u riječi, rečenice, tekst. Ortografske norme nam pomažu riješiti pravopisne dvojbe, ne samo pri pisanju grafijskih znakova, nego i pri pravilnoj interpunkciji, bilježenju kratica, pisanju velikoga i maloga slova, pisanju tuđica, sastavljanja i rastavljanja riječi. (ibidem.)

3. RAZVOJ GOVORA

Prema načinu učenja, jezici kojima čovjek govori dijele se na: *jezike koji se usvajaju* (najčešće materinski jezik u ranome djetinjstvu) ; *jezike koji se uče* (svi ostali jezici naučeni poslije ranoga razvojnoga razdoblja). (Pavličević-Franić, 2005.)

Prvi jezik dijete usvaja od rođenja prateći spoznajni razvoj, a obično je riječ o okolinskome jeziku usvojenom spontano, u prirodnome obiteljskom okruženju, od majke ili kojeg drugog sudionika razvojnoga jezičnoga procesa. (ibidem.)

Da bi čovjek usvojio i naučio jezik, valja zadovoljiti različite psihofizičke, socijalne i lingvističke uvjete, kao što su uredan spoznajni razvoj, sposobnost učenja jezika, razvijenosti govornih i slušnih organa, izloženost jezičnome uzoru u izravnoj komunikacijskoj sredini. Prvi se jezik usvaja spontano, a ostalim će jezicima osoba ovladati tijekom vremena i obrazovanja. (ibidem.)

Svrha usvajanja prvoga jezika je ostvarivanje komunikacije odnosno uspješnoga procesa sporazumijevanja te socijalizacija u okruženju i široj društvenoj zajednici. (Pavličević-Franić, 2005.)

Kao razvoj razumijemo slijed promjena u osobinama, sposobnostima i ponašanju djeteta poradi kojih se ono mijenja te postaje sve veće, spretnije, sposobnije, društvenije, prilagodljivije itd. (Starc i suradnici, 2004.)

U ljudskom govoru su osnovni simboli riječi, a najvažnija funkcija govora je komunikacija, on se razvija sustavno i predvidivim redosljedom. (ibidem.)

Samim rođenjem djetete donosi na svijet predispozicije za učenje govora. Svako zdravo djetete ima anatomske i glasovne mogućnosti da nauči glasove bilo kojeg jezika. Te mogućnosti razlikuju se u interakciji djeteta i njegova socijalnog okruženja, prije svega obiteljskog. (ibidem.)

Osjetljivo razdoblje za usvajanje govora je u ranom djetinjstvu. Važno je da u tom osjetljivom periodu djetete ima adekvatnu socijalnu stimulaciju jer će samo tako doći do korištenja njegovih urođenih mogućnosti i s time do razvoja govora. (Starc i suradnici, 2004.)

Razvoj govora teče u nekoliko aspekata, prvo nastupa glasovni (fonološki) razvoj, zatim rječnički (značejski/semantički) razvoj, razvoj gramatike, komunikacijski razvoj i zatim razvoj znanja o govoru. (ibidem.)

Isto tako, razvoj govora se može pratiti preko dva osnovna razdoblja. Prvo je predverbalno razdoblje koje počinje od rođenja do prve smislene riječi te se u njemu stvaraju važni preduvjeti za kasniji razvoj govora, a drugo razdoblje je verbalno koje počinje od prve smislene riječi/rečenice do automatizacije govora. (ibidem.)

U prva dva mjeseca života susrećemo se s fazom kričanja, dojenče se glasa krikom, plačem i fiziološkim zvukovima, te u toj fazi stvara ranu emotivnu komunikaciju s bliskim osobama. Već tijekom drugog mjeseca, dijete počinje spontano proizvoditi vokalne zvukove i time počinje faza gukanja. Za razvoj govora poprilično je važan sluh. Dojenče tako rano počinje uspostavljati slušnu kontrolu nad glasovima koje proizvodi. (Starc i suradnici, 2004.)

Oko šestog mjeseca započinje faza slogovanja jer tada dojenče uspijeva spojiti nekoliko jednakih slogova, prdukcija glasova je sve više voljna i dojenče oponaša glasove iz svoje okoline. U dobi od devet do deset mjeseci dojenče sve više ponavlja glasove materinskoga jezika. (ibidem.)

Između dvanaestog i osamnaestog mjeseca nastaju prve riječi, koje su obično dvosložne, i time počinje verbano razdoblje. Potkraj druge godine, dijete oblikuje svoju prvu rečenicu, najčešće od dvije riječi, pritom izostavlja nebitne riječi i to nazivamo telegrafski govor. Svladavanje gramatike počinje od prve rečenice pa samim time i naglo napredovanje u razvoju govora. (ibidem.)

Razvojem govora, uočavamo i pojavu kreativnosti jer dijete od tri godine već može osmišljavati priče u kojima najčešće počinje od stvarnih činjenica iz vlastitog iskustva. Četvrta i peta godina su godine dječjih pitanja i tu govor ima važniju ulogu u spoznajnom razvoju. Važno je da odrasli pritom odgovaraju na dječja pitanja radi proširavanja spoznaje djeteta, razvijanja znatiželje i spremnosti na istraživanje. (Starc i suradnici, 2004.)

Oko šeste i sedme godine djetetova artikulacija govora se čisti, ono rabi sve vrste riječi i ovladalo je gotovo svim vrstama rečenica, usvojilo je gramatička pravila i iznimke. Dobar glasovni izgovor preduvjet je za učenje pisanoga jezika. (ibidem.)

Senzitivni period za razvoj govora je faza takozvanog „ranog djetinjstva“ - od prve do treće godine života. Na kraju prve godine dijete izgovara prvu riječ, ali iza te prve svjesne riječi stoji dosta složeni pripremni period tijekom kojega se formira temelj razvoja govora. (Posokhova, 1999.)

Veoma je važno točno znati zakonitosti prema kojima se odvija razvoj govora od prvih dana života da bismo ga mogli svjesno pratiti, ispravno stimulirati i kontrolirati. Dijete počinje učiti govor na temelju imitacije, putem slušanja i oponašanja. (ibidem.)

Uloga odraslih osoba je poticati djetetov razvoj i njegovo učenje provedbom različitih, unaprijed osmišljenih postupaka za koje se smatra da su primjereni za kronološku dob djeteta i neke opće standarde njegova razvoja. (Jurčević Lozančić, 2016.)

Tijekom prvih šest godina života, dijete usvaja osnove komunikacije koje mu služe za čitav život i jezik će mu biti središte za većinu onoga što radi. (Apel i Masterson, 2004.)

Kod razvoja govorno-jezičnih vještina u djece, uključujemo razmatranje toga kako oni uče artikulirati ili izgovarati glasove od kojih se sastoji njihov materinji jezik te djeca trebaju postići razumijevanje toga da u govoru moraju slijediti određena pravila. (ibidem.)

Usvajanjem govora dijete usvaja apstraktan simbolički sustav (jezik), koji društveno okruženje koristi u međusobnome sporazumijevanju. No govorni razvoj počinje znatno prije negoli se izgovori prva riječ. Dijete je sa svojom okolinom komuniciralo i prije usvajanja osnovnih odrednica govora. (Pavličević-Franić, 2005.).

Govorni se izraz u smislu glasanja i oponašanja govora odraslih članova društvene zajednice javlja već od šestoga do osmoga tjedna života. Svaki plač, smijeh, motorička aktivnost ima značenje, dakle služi uspostavljanju kontakata sa socijalnim okruženjem. Neverbalna komunikacija uvijek prethodi verbalnoj. Stoga proces maturacije³, kad je riječ o jezičnome razvoju, možemo podijeliti u dva osnovna dijela: *predjezično ili predlingvističko razdoblje* (u trajanju od rođenja do okvirno prve godine života) i *jezično ili lingvističko razdoblje* (načelno traje do 3-3,5 godine, iako jezik usvajamo, učimo i razvijamo gotovo cijeli život). (ibidem.)

Uloga roditelja je svakako bitna u životu djeteta jer ima posebno značenje za njegov razvoj i odgoj, emocionalnu sigurnost, socijalnu kompetentnost i intelektualno postignuće. U obiteljskom okruženju se odvija djetetova socijalizacija tijekom koje se ono razvija u samostalnu osobu. Zbog navedenog je potrebno usmjeriti pažnju i na roditelje koji su

³ Maturacija (lat. *maturatio* = sazrijevanje, starenje), *proces odrastanja odnosno sazrijevanja kojim osoba, prolazeći kroz razvojne faze, stječe iskustvo, razvija sposobnosti, uči, razvija se.*

središnji izvršitelji cjelokupnoga procesa djetetova odgoja i razvoja. (Jurčević Lozančić, 2016.)

3.1. VIŠEJEZIČNA KOMUNIKACIJA U RANOJEZIČNOME RAZDOBLJU

Hrvatski jezik čine svi njegovi idiomi, a njihovo ispreplitanje je zametljivo na svim razinama usvajanja / učenja jezika. Jednostavno normativno dijete predškolske dobi polaskom u odgojno-obrazovnu ustanovu postaje normativno dvojezična ili višejezična osoba. Navedeno znači da nedovoljno poznaje norme standardnoga jezika pa stoga od njih odstupa. (Pavličević-Franić, 2005.)

Okomitom dvojezičnošću smatramo više ili manje izražen međuodnos materinskoga i standardnoga jezika. Bilingvalnima (dvojezičnima) osobama se smatraju osobe koje aktivno koriste te vladaju različitim jezicima, imaju sposobnost uporabe drugog jezika kao materinskoga te njime komuniciraju bez prevođenja (ibidem.)

Čovjek je po prirodi monolingvalan te su, s obzirom na to, tradicionalne metode i istraživanja dolazila do zaključka da je bilingvalnost štetna, da štetno djeluje na inteligenciju i djetetov razvoj, a provođenjem novijih psiholingvističkih eksperimenata, u posljednjih tridesetak godina, ti se stavovi pozitivno mijenjaju. (ibidem.)

Postoje dvije polarizirane definicije dvojezičnosti, a to su *maksimalistička* (potpuno vladanje jezicima na svim razinama) i *minimalistička* (bilingvizmom smatra već i djelomičnu uporabu samo jedne jezične djelatnosti), u oba slučaja je riječ o dvojezičnosti, ali suvremeni lingvisti razlikuju više kriterija prema kojima razvrstavaju podvrste bilingvizma. (Pavličević-Franić, 2005.)

Ako krećemo od *kriterija uzajamnog djelovanja* (međuodnos jezika u kontaktu), razlikujemo *vertikalni bilingvizam* (odnos različitih dijalektalnih idioma i standardnoga jezika unutar istoga materinskoga jezika) te *horizontalni bilingvizam* (odnos stranih jezika u kontaktu). (ibidem.)

Čistim ili autonomnim dvojezičnicima smatramo osobe koje su oba jezika naučila u djetinjstvu i aktivno njima ovladala na svim razinama, dok se *miješani bilingvizam* javlja u uvjetima kasnijega učenja stranoga jezika te ono karakterizira uspostavljanje paralelnih, ali *nejednakovrijednih* jezičnih kodova. U teoriji se izađu tih razina uspostavlja središnji tip dvojezičnosti (*subordinativni bilingvizam*). (ibidem.)

Nadalje, neki teoretičari su oformili i *podjelu prema stupnju ovladanosti jezikom*. Tu nailazimo na *receptivnu dvojezičnost* (razvija se zahvaljujući jezičnoj djelatnosti aktivnoga slušanja), *reproduktivna dvojezičnost* (javlja se kada govorna osoba, na temelju jezičnih djelatnosti ponavljanja i govorenja, samostalno strukturira izraze na drugome jeziku) i *produktivna dvojezičnost* (bilingvizam dvojezičnika koji se usporedno služi dvama jezikovrijednim jezičnim kodovima, bez misaonog prevođenja s jezika na jezik. (Pavličević-Franić, 2005.)

U vrtićima/školama se pojavljuju gotovo svi oblici dvojezičnosti. Dijete predškolske ili rane školske dobi posjeduje različite razine ovladanosti istim materinskim jezikom, pa tako ima *razvijen individualan (organski) idiom naučen kod kuće* (razina prvoga usvojenoga jezika obitelji ili sredine u kojoj je dijete progovorilo), zatim počinje *usvajanje normi standardnoga hrvatskoga jezika* (razina službenoga priopćajnog sredstva s kojim se susreće u vrtiću ili školi) i upoznavanje *supstandardnih podsustava hrvatskoga jezika (narječja i žargoni* uvjetovani uglavnom različitošću jezičnih kodova druge djece u skupini). (ibidem.)

Potrebno je poštovati djetetov govorni osjećaj i naviknutost na određeni jezični sustav, tretirati njegov zavičajni govor kao poticaj, a ne pogriješku pri učenju standardnoga jezika, a sve kako bi ostvarili svrhu učenja hrvatskoga jezika u sustavu okomite dvojezičnosti (komunikacijsku kompetenciju u oba jezična podsustava, tj. doseg vertikalno bilingvalne normativne razine). (ibidem.)

Djeca se najlakše, najtočnije i najiskrenije izražavaju na idiomu koji najbolje poznaju, to im je najsigurniji put do shvaćanja umjetnosti jer razvijanjem sluha za poetsko na zavičajnoj riječi, dijete se osposobljava za prepoznavanje vrijednosti u standardnom jeziku. Uspješnim izražavanjem djeteta na njegovom suverenom jeziku, ono stječe sigurnost u usmenom i pismenom komuniciranju te mu postaje oslonac i u komunikaciji

na književnom jeziku kojeg tek uči. Učenika je lakše zainteresirati na poznatom i spontano naučenom idiomu, a shvaćanje vrijednosti vlastitog idioma, usmjerava dijete na pravilan odnos prema drugim idiomima. (Težak, 1997.)

4. KAJKAVSKO NARJEČJE U DJEČJEM VRTIĆU

U dječjem vrtiću „Zraka sunca“ na području grada Križevci, provedeno je istraživanje s ciljem dobivanja informacija u poznavanje kajkavskih riječi djece s tog područja u predškolskoj ustanovi te dobiti uvid da li se kajkavsko narječje koristi u odgojno-obrazovnoj ustanovi i njezinim programima.

4.1. PROBLEM ISTRAŽIVANJA

Koliko djeca znaju prepoznati pojedine riječi kajkavskog dijalekta i da li im znaju pridati određeno značenje. Istraživanje je provedeno na djeci u dobi od 5-7 godina, u jednoj odgojnoj skupini.

4.2. HIPOTEZA

Hipoteza istraživanja jest da većina djece prepoznaje i razumije većinu riječi.

4.3. CILJ

Cilj istraživanja jest stjecanje uvida koliko je kajkavsko narječje poznato djeci predškolske dobi, da li ga rabe i razumiju te samim time njeguju i da li ga koriste u svakodnevnoj upotrebi i da li ga koriste u odgojno-obrazovnoj ustanovi.

4.4. METODA ISTRAŽIVANJA, ISPITANICI, MATERIJAL

Ispitanici su 26 djece iz jedne skupine, od toga 14 djevojčica i 12 dječaka, iz dječjeg vrtića „Zraka sunca“ Križevci.

U istraživanju je obrađena pjesma Dragutina Domjanića „Jabuke“ , „Žrebička“ Ivice Jembriha i svima dobro poznata pjesmica „Bratec Martin“

JABUKE

Jabuke se črleniju
v suncu se žariju,
gladke, sladke jabučice,
kak i tvoje lice.

Tam, gde suncu jesu bliže
sunce ih zažiže,
tak i vusta tvoja mala
vsu bi slast mi dala.

Jabuke su tu črlene,
sunca žar za mene,
tu ja najdem vsu sladkoću,
tak ih kušnut hoću.

BRATEC MARTIN

Bratec Martin, bratec Martin,
kaj još spiš, kaj još spiš?
Već ti vura tuče,
već ti vura tuče bim, bam, bom.

ŽREBIČKA

Grive kak kmica,

noge kak strah;

hitra kak lesica -

vidiš same prah.

Zajček kak brat

ima ju rad.

Detelju jim ženje

nebeski srp,

mesec mlad.

Njen gizdavi vrat,

kak trs hvijeni,

gda sonce prejde spat,

vu rose je hmiveni

POPIS RIJEČI:

1. Črelniju – crvene
2. Gde – gdje
3. Zažiže – zapeče
4. Vusta – usta
5. Najdem – našem
6. Kušnuti – poljubiti
7. Spati – spavati
8. Vura - sat
9. Kmica – mrak
10. Ima ju rad – voli je
11. Hvijeni – svinuti
12. Zajček – zec
13. Žrebička – ždrijebe
14. Hmiveni – umiven

Istraživanje je provedeno na način da je odgajateljica prvo ispričala djeci pjesmice „Jabuka“ i „Žrebička“, a zatim su otpjevali skupa pjesmicu „Bratec Martin“. Nakon toga, odgajateljica je djeci postavljala pitanja, a djeca su pojedinačno davala odgovore.

4.5.REZULTATI ISTRAŽIVANJA

Na temelju istraživanja dobiveni su slijedeći podatci.

Tablica:

REDNI BROJ	BROJ RIJEČI PO POPISU RIJEČI	POSTOTAK
1.	2	100%
2.	5	100%
3.	7	100%
4.	8	100%
5.	12	100%
6.	9	61,54%
7.	4	57,70%
8.	6	50%
9.	1	38,46%
10.	10	30,77%
11.	3	0%
12.	11	0%
13.	13	0%
14.	14	0%

Na temelju dobivenih rezultata, možemo zaključiti da većina djece razumije kajkavske riječi. Pojedine riječi im je bilo potrebno staviti u drugi kontekst, uspoređujući s nekom situacijom iz stvarnog života kako bi lakše razumjeli što ta riječ znači, iznimka su riječi koje uopće nisu znali pa im je njih odgajateljica predočila.

Iz tablice je vidljivo da niti jedno dijete nije razumjelo riječi zažiže, hvijeni, žrebička, hmiveni (redni brojevi riječi u popisu 3, 11, 13 i 14), nadalje, njih 30,77% je znalo za riječi ima ju rad (redni broj u popisu riječi 10), 38,46% je znalo za riječ črleniti (redni broj u popisu riječi 1) , 50% je znalo riječ kušnuti (redni broj u popisu riječi 6), 57,70% je znalo za riječ vusta (redni broj u popisu riječi 4), 61,54% je znalo za riječ kmica (redni broj u popisu riječi 9), a svi su znali riječi gde, najdem, spati, vura i zajček (redni brojevi u popisu riječi 2, 5, 7, 8 i 12).

Iz navedenog istraživanja možemo zaključiti da većina djece razumije kajkavske riječi, neke od njih rabe u svakodnevnom životu, a iz razgovora s odgajateljicama saznajem da i u odgojno-obrazovnoj ustanovi nastoje rabiti kajkavsko narječje te da često u sklopu glazbenih aktivnosti obrađuju pjesmice na kajkavskom narječju.

5. ULOGA ODGOJITELJA

Odgajatelj je stručno osposobljena osoba koja promišlja odgojno obrazovni proces i provodi odgojno-obrazovni rad s djecom koji potiče njihov razvoj. Učenje i razvoj djeteta, gdje dijete u interakciji s okolinom izgrađuje svoje znanje, moralnu i intelektualnu autonomiju, su na prvom mjestu. (Čudina-Obradović, 1995.)

Odgajatelj treba biti aktivan slušatelj i sudionik u razgovoru s djecom, treba slijediti djetetovo vodstvo u razgovoru , postavljati otvorena pitanja koja potiču na razradu teme, pružati djetetu dobar, ispravan uzor riječi s glasovima koje pogrešno artikulira, a da dijete pritom ne ponavlja za odgajateljem. (Apel i Masterson, 2004.)

Uloga odgajatelja, ali i roditelja, je pružati mnogo dobrih govorno-jezičnih uzora, uz pomoć podržavajućih i poticajnih komentara i reakcija koje stvaraju atmosferu povjerenja, ljubavi i razumijevanja. U takvoj atmosferi djeca s većom lakoćom ovladaju komunikacijskim vještinama. (ibidem.)

Odgajatelj mora znati da nema lijepih i ružnih ili točnih i netočnih govora, mora poštivati didaktička načela (kod usvajanja normativnog književnog jezika početi od djetetova

narječja) te odgajatelj mora poznavati narječje lokalne sredine u kojoj radi. (Hranjec, 2004.)

Važno je da se u predškolskom (također i u školskom) razdoblju ne zanemari i ne potisne *kaj* da njegovom govorniku jednog dana ne postane dalek i odbojan. Odgajatelji, ali i učitelji, moraju poznavati lokalni govor kraja da ne bi dolazilo do nesporazuma u komunikaciji s djecom. Njegovanje kajkavskog govora svakako je kohezijski čin i bogatstvo u različitosti. (ibidem.)

6. ZAKLJUČAK

Ovim radom željela sam dobiti uvid u poznavanje djece kajkavskog govora i koliko se kajkavski govor rabi u odgojno-obrazovnoj ustanovi.

Postavljena hipoteza bila je da djeca u današnje vrijeme s kajkavskog govornog područja u većini znaju i razumiju kajkavske riječi. Istraživanjem, hipoteza se pokazala točnom, odnosno pokazala je da većina djece zna i razumije kajkavske riječi. Također, kroz razgovor s odgajateljicama, saznala sam da nastoje rabiti kajkavski govor u odgojno-obrazovnom programu kroz priče i pjesmice, a sve u cilju njegovanja kajkavskog govora. S obzirom na rezultat istraživanja, možemo zaključiti, iako većina djece razumije kajkavski govor, on se svejedno manje koristi s obzirom na činjenicu da je većina djece iz lokalnih seoskih obitelji.

Jezično sporazumijevanje najčešći je i najpotpuniji način sporazumijevanja među ljudima, a svrha usvajanja prvoga jezika je ostvarivanje komunikacije odnosno uspješnoga procesa sporazumijevanja te socijalizacija u okruženju i široj društvenoj zajednici, s toga je potrebno od samog rođenja na ispravan način poticati djetetov razvoj govora. Govorne sposobnosti se najprije uče u obitelji, time se stvara preduvjet za kasniji govorno-jezični razvoj. Ukoliko djetete živi u području gdje se govori kajkavskim dijalektom i njime se koriste njegovi roditelji i bliske osobe, taj govor djetete prvo usvaja i ono postaje njegov materinski govor.

Prvu smislenu riječ dijete izgovara polaskom u vrtić, oko prve godine života. Tu imaju važnu ulogu odgajatelji jer djeca u toj fazi prelaze s neverbalne na verbalnu komunikaciju, odgajatelj mora biti dobar govorni uzor. S obzirom na činjenicu da djeca, nakon prvo usvojenog materinskoga jezika, prelaze na usvajanje standardnoga jezika, odgajatelj ima ulogu poticanja oba govora.

Smatram da bi svaki odgajatelj u svoje aktivnosti trebao uključiti i aktivnosti na dijalektu, s obzirom na područje rada, jer se djeca se najlakše, najtočnije i najiskrenije izražavaju na idiomu koji najbolje poznaju te se na taj način lakše osposobljava za prepoznavanje vrijednosti na standardnome jeziku.

Važno je poticati govor djeteta na njegovom materinskom jeziku jer na taj način njeguje svoju kulturu, razvija svoje sposobnosti, njeguje svoje porijeklo i govor koji će i ono jednog dana prenijeti na nove generacije.

LITERATURA:

Apel, K, Masterson, J. (2004). *Jezik i govor od rođenja do šeste godine*. Lekenik: Ostvarenje

Čudina-Obradović, M. (1995). *Psihološka utemeljenost institucionalnog predškolskog odgoja*. Zagreb: Napredak.

Hranjec, S. (2004). *Govor đaka kajkavca*. Vol. 21 No 1, str. 57-63; *Govor*, <https://hrcak.srce.hr/173961>. (18.5.2019.)

Lisac, J. (1996) *Hrvatski dijalekti i jezična povijest*. Zagreb: Matica hrvatska.

Pavličević-Franić, D. (2005). *Komunikacijom do gramatike*. Zagreb: Alfa.

Posokhova, I. (2008). *Razvoj govora i prevencija govornih poremećaja u djece*.

Buševac: Ostvarenje d.o.o.

Puškar, K. (2015). *Čiji je kaj?: narječje između prihvaćanja i odbijanja*. *Slavia Centralis*, VIII/2, str. 20-35;

https://kuscholarworks.ku.edu/bitstream/handle/1808/18768/02_SCN_2_2015_Puskar.pdf. (18.5.2019.)

Starc, B, Čudina-Obradović, M, Pleša, A, Profaca, B, Letica, M. (2004). *Osobine i psihološki uvjeti razvoja djeteta predškolske dobi*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga

Velički, V, Velički, D, Vignjević, J. (2009). *Razumijevanje germanizama u govoru djece rane dobi na širem zagrebačkom području*. *Odgojne znanosti*, Vol.11 No. 2 (18) <https://hrcak.srce.hr/48445>. (18.5.2019.)

Jurčević Lozančić, A. (2016.) *Socijalne kompetencije u ranome djetinjstvu*

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

UČITELJSKI FAKULTET

Izjava o samostalnoj izradi rada

Ja, Valentina Levanić, izjavljujem da je moj završni rad izvorni rezultat mojega rada te da se u izradi istoga nisam koristila drugim izvorima osim onih koji su u njemu navedeni.

Valentina Levanić